

Аналіз результатів ЗНО як складова системи моніторингу якості освіти

Проаналізовано результати зовнішнього незалежного оцінювання з української мови випускників 2015 року як складову системи моніторингу якості освіти. Окреслено регіональні особливості проблематики зниження рівня володіння державною мовою сучасного випускника.

Ключові слова: *якість освіти, моніторинг якості освіти, незалежне зовнішнє оцінювання, система моніторингу якості освіти.*

Khomych O. S. The Analysis of External Independent Estimation Results as Part of the Monitoring System of Education.

Results of external independent estimation on Ukrainian of graduates as part of the monitoring system of education are analyzed.

Regional features of decrease in level of proficiency in a state language of modern graduates are defined.

Key words: *quality of education, monitoring of quality of education, independent external estimation, monitoring system of quality of education.*

Постановка проблеми. Головною умовою успішного і сталого розвитку сучасного суспільства є висока якість освіти. В умовах глобальної геополітичної конкуренції саме стратегія забезпечення якості освіти є основою формування внутрішньої освітньої політики держави. Новітня історія розвитку освіти в незалежній Україні характеризується перманентними спробами її реформування. На жаль, реальність сьогодення змушує визнати відсутність суттєвих трансформацій галузі, результатом яких були б істотні зміни. Основною метою реформування освітньої галузі має бути створення такої системи освіти, за якої вироблявся б якісний освітній продукт. Саме якості особистості випускника як результату діяльності освітньої системи, зокрема, показники його освіченості, є одним із головних освітніх індикаторів, який поряд з іншими характеризує якість освітньої системи в цілому.

Проблема створення ефективної технології оцінювання якості освітнього процесу, його результатів була і залишається актуальною. Питання методології педагогічних вимірювань та моніторингу освіти розроблялися й українськими науковцями. Зокрема, ця проблематика є предметом досліджень І. Булах, Г. Єльнікової, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенко.

В оцінюванні рівня знань, рівня сформованості вмінь та навичок учнів, попри будь-які зусилля, залишається суб'єктивна складова, що пояснюється самою специфікою системи відносин «учитель–учень». За умови високого рівня професійного виконання обов'язків учителем або викладачем вплив цієї суб'єктивної складової на рівень об'єктивності оцінювання мінімізується. Запровадження в Україні системи зовнішнього

незалежного оцінювання, на нашу думку, було спрямовано саме на створення максимально об'єктивної системи оцінювання кінцевого результату навчальної діяльності школи – визначення рівня знань, умінь і навичок її випускника. Результатом зусиль тих, хто в той чи інший спосіб були долучені до створення цієї системи протягом цих років, є формування переважно позитивної суспільної думки. Буде неправильно стверджувати про відсутність на цьому непростому шляху прорахунків, помилок, та попри це, оцінюючи результати освітніх реформ, саме запровадження зовнішнього незалежного оцінювання визнається багатьма як найбільш вдала реформа.

Важлива не тільки сама реформа оцінювання, а те, яким чином ми аналізуємо результати такого оцінювання, яким чином ці результати є основою для прийняття управлінських рішень, направлених на удосконалення освітнього процесу та планування подальших кроків реформування галузі.

Аналізуючи результати зовнішнього незалежного оцінювання, важливо уникати крайнощів у їх трактуванні: від повного заперечення до абсолютного визнання. Результати ЗНО варто сприймати через глибокий аналіз та встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Для прикладу, важливо розуміти, що сьогодні кінцевий рівень сформованості знань є результатом роботи не тільки школи. Адже не можемо заперечити факт поширення, для прикладу, репетиторства як додаткової освітньої послуги, яку отримують наші випускники (правда, в переважній більшості через так званий тіньковий ринок освітніх послуг).

Виклад основного матеріалу. Український центр оцінювання якості освіти склав рейтинг загальноосвітніх закладів за результатами зовнішнього оцінювання з української мови і літератури, що було

проведено у 2015 році [6]. Рейтинг публікувався уперше за час проведення зовнішнього оцінювання. Якщо взяти за основу дані рейтингу та провести певний аналіз, можна отримати достатньо об'ємний матеріал для розуміння проблематики стану справ в освіті держави і кожного регіону зокрема. Звичайно, саме по собі рейтингування закладів не розкриває причин загальнодержавної проблеми – зниження рівня володіння державною мовою сучасного випускника, але дає можливість окреслити територіальні особливості проблематики, що також є складовою пошуку причин недостатньої мовної компетентності випускника сучасної української школи.

Важливо встановити регіональний рівень гостроти проблеми, а отже індивідуалізувати рівень відповідальності за загальнодержавні чи регіональні успіхи та невдачі. Не менш важливо оцінити ситуацію в межах регіону. Такий аналіз у поєднанні з іншою інформацією, що розкриває стан освіти, і дасть відповіді на питання щодо причин зазначених вище проблем.

У зовнішньому незалежному оцінюванні з української мови і літератури взяли участь 218 309 випускників із 10 559 загальноосвітніх навчальних закладів. Для рейтингування були відібрані 7264 навчальні заклади України, в яких кількість випускників становила не менше 10 осіб [6].

Рейтинг визначався за такими критеріями:

- середній тестовий бал, що обраховується як середнє арифметичне значення всіх тестових балів, отриманих випускниками навчального закладу під час складання ЗНО з української мови і літератури (базовий рівень);
- відносний показник у районі/місті, який обраховується як різниця між середнім тестовим балом закладу та середнім тестовим балом, отриманим усіма випускниками в районі/місті розташування навчального закладу;
- кількість випускників, які проходили зовнішнє незалежне оцінювання з української мови і літератури;
- максимальний тестовий бал, отриманий найбільш підготовленим випускником навчального закладу [6].

Рейтинговий список закладів побудовано на основі підрахунку критеріїв та з урахуванням параметрів відбору навчальних закладів. У разі збігу показників за першим критерієм до уваги брався наступний критерій оцінювання. Якщо у двох закладів освіти збігався середній тестовий бал, то до уваги брався їх відносний показник у районі/місті. У разі збігу перших двох критеріїв вище місце в рейтингу займав заклад, у якого більша кількість випускників. Якщо і ці показники були однаковими, то подальше визначення рейтингового місця здійснювалося з урахуванням тестового бала, отриманого найбільш підготовленим випускником навчального закладу [6].

У загальному всеукраїнському рейтингу проаналізовано результати складання ЗНО випускниками 7264 загальноосвітніх закладів, серед них 249 шкіл області, що становить 3,4 % рейтингового списку (табл. 1). Всього до рейтингового списку ввійшли результати 79 % шкіл I–III ступенів, що, зрозуміло, не дає можливості отримати вичерпну

і повну інформацію по області. Серед закладів – 48 міських, 195 сільських шкіл та сім обласного підпорядкування.

Для зручності розуміння загальної ситуації пропонуємо згрупувати заклади за шістьма рівнями розташування в рейтинговому списку: 1 група – заклади, що зайняли положення в першій сотні рейтингового списку, 2 група – заклади, які розташовані на позиціях від 101 місця до 1000-го, 3 група – 1001–2500 місця, 4 група – 2501–4000 місця, 5 група – 4001–5500 місця, 6 група – від 5501 місця до 7264. Зрозуміло, що розташування на вищих позиціях у рейтингу означає вищий рівень знань, які продемонстрували випускники певної школи. Така градація, звичайно, показує відносний рівень якості знань випускників. Загальний рівень результативності складання зовнішнього незалежного оцінювання випускниками шкіл міст і районів можна визначити за кількістю закладів, що розташовані в тій чи іншій рейтинговій групі. Такий аналіз дає можливість виокремити особливості рейтингових результатів складання ЗНО закладами районів та міст.

Розташування чотирьох волинських освітніх закладів у сотні кращих – факт відрадий і засвідчує високий рівень роботи в цих школах. Фахівці, обізнані з особливостями організації навчально-виховного процесу у Волинському обласному ліцеї, загальноосвітніх школах № 18 та № 21 м. Луцька, Ковельській міській гімназії, підтвердять, що цей результат для них не є якоюсь випадковістю. Оцінюючи таку кількість волинських шкіл у першій сотні з позицій загальнодержавних, слід визнати, що є регіони, представництво від яких у рейтинговому списку на перших позиціях численніше. Варто відмітити, що саме волинські школи відкривають і другу сотню рейтингового списку (101 позиція – ЗНЗ № 14, 104 позиція – № 9 м. Луцька, 105 – Володимир-Волинська гімназія імені Олександра Цинкаловського). Розташовані в п'ятій і шостій рейтингових групах більше 50 % закладів від загальної кількості шкіл області, що аналізувалися, зайняли позиції після 4000 місця в рейтинговому списку. Такий результат однозначно потребує глибокого аналізу стану справ та вжиття ефективних заходів для покращення ситуації.

За нинішніх умов вважаємо, що заради об'єктивності варто на початках порівнювати ситуацію в містах та районах окремо. Як засвідчують дані, подані в табл. 1, ситуація із міськими закладами краща порівняно з сільськими. У сотні кращих шкіл є три міські й одна обласного підпорядкування. Попри відсутність шкіл м. Володимира-Волинського в 1 групі, розташування трьох із п'яти міських шкіл у 1000 кращих, а ще двох – вище середини загального рейтингового списку це достатньо успішний результат. На жаль, серед міських шкіл обласного центру та м. Нововолинська є представники і в останній рейтинговій групі. Школи м. Ковеля представлені від 1 до 5 рейтингової позиції.

Жодна сільська школа, на жаль, не ввійшла в сотню кращих. 10 закладів сільських регіонів зайняли позиції в 2 рейтинговій групі (3 – Ратнівський район,

Методичні публікації

2 – Горохівський район, по одній – Старовижівський, Камінь-Каширський, Любомський, Ковельський, Турійський райони). Перебування значної кількості закладів практично з кожного району в 5 рейтинговій групі, а особливо в шостій, на нашу думку, – вагомий чинник, що мав би спонукати здійснити поглиблений аналіз стану викладання української мови та літератури.

Окремого аналізу потребує ситуація із закладами обласного підпорядкування. Його варто робити з урахуванням історії їх становлення, адже одні з них з самих початків сформувалися як заклади нового типу (ліцеї), а інші перебувають на шляху організаційної трансформації. Чотири обласні заклади розташовані в першій тисячі шкіл рейтингового списку, але в той же час два заклади – у 4 рейтинговій групі.

Для об'єктивності доцільно зіставити результати роботи закладів нового типу (гімназії, ліцеї) в сільських районах, адже конкурсний відбір, що є умовою вступу до цих закладів, однозначно мав би формувати добір дітей зі значно більшою мотивацією до навчання, вищим рівнем початкової підготовки, а отже давав би можливість очікувати кращі результати

на етапі завершення навчання. Лідерами в загальному рейтинговому списку серед закладів області є заклади нового типу, але, поряд з цим, аналізуючи ситуації в розрізі територій, на жаль, не в кожному районі заклад нового типу був у лідерах. Причини такої ситуації можуть бути з'ясовані лише за результатами аналізу навчально-виховного процесу в конкретному закладі.

Висновки. Безперечно, проведений аналіз та інтерпретація даних рейтингового списку окреслили проблематику забезпечення якості освіти лише частково. Проведений аналіз рейтингових позицій освітніх закладів є тільки одним елементом системи освітніх індикаторів, які за умови забезпечення принципів моніторингу якості освіти – комплексності дослідження, безперервності та тривалості спостереження – сформують об'єктивну основу для прийняття рішень щодо досягнення кращого результату. Для формування такої об'єктивної цілісної картини проблематики необхідно продовжити моніторинги аналогічних результатів ЗНО, як за попередні роки, так і за 2016 рік.

Таблиця 1

Рейтингові позиції навчальних закладів області в загальноукраїнському списку

Регіон	Розташування в рейтинговому списку, %						Всього закладів
	0–100	101–1000	1001–2500	2501–4000	4001–5500	5501–7264	
Обласні установи	1/17	3/50			2/33		6
Заклади міст							
Луцьк	2/8	6/24	8/32	6/24	4/1	2/8	25
Володимир-Волинський		3/60	2/40				5
Нововолинськ		2/25	2/25	2/25	1/12.5	1/12.5	8
Ковель	1/10	3/30	3/30	1/10	2/20		10
Заклади в районах							
Володимир-Волинський			1/20		3/60		5
Горохівський		2/18	2/18		3/28	4/36	11
Камінь-Каширський		1/4	2/9	5/22	6/26	9/39	23
Ківерцівський			2/9	4/18	6/27	10/46	22
Ковельський		1/9	2/18	1/9	1/9	6/55	11
Іваничівський			1/11	3/33	3/33	2/22	9
Локачинський			2/40		2/40	1/10	5
Луцький				4/31	5/38	4/31	13
Любешівський			3/30	1/10	4/40	2/20	10
Любомльський		1/8	3/25	1/8	3/25	4/34	12
Маневіцький			2/11	3/16	7/40	6/33	18
Ратнівський		3/14	2/9	10/45	3/14	4/18	22
Рожищенський			3/20	4/27	2/13	6/40	15
Старовижівський		1/10	2/20	1/10	4/40	2/20	10
Турійський		1/20		1/20	1/20	2/40	5
Шацький			2/50		2/50		4
Всього по області	4/1,6	27/10,8	44/17,7	47/18,9	61/24,5	66/26,5	249

Література

1. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія [Текст] / Т. О. Лукіна. – К. : Вид-во НАДУ, 2004.
2. Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти: теорія та практика [Текст] / Т. О. Лукіна, О. О. Патрикеева. – К. : Плеяди, 2005. – 112 с.
3. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи : посібник [Текст] / за заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : КІС, 2004. – 128 с.
4. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні : рекомендації з освітньої політики [Текст] / за заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : КІС, 2004. – 160 с.
5. Булах І. Система моніторингу та оцінювання якості освіти [Текст] / за ред. І. Булах. – К. : [б. в.], 2001.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : testportal.gov.ua/files/other/Rating.pdf